

Анте Ромац, РЈЕЧНИК ЛАТИНСКИХ ПРАВНИХ ИЗРАЗА, VADE-
MECUM IURIDICUM, Загреб 1985. стр. 382.

После *Рјечника римскога права* и збирке *Латинске правне изреке*, проф. Анте Ромац је обогатио нашу литературу још једним правним приручником (*Vademecum iuridicum*) Рјечником латинских правних израза. У Рјечнику римскога права изложен је, у форми речника, систем римскога права и историјски и теоријски су објашњене поједине његове правне установе. У *Латинским правним изрекама* је прикупљано, преведено и кратко објашњено око 14000 правних изрека (најшире схваћено), које представљају културно наслеђе непроцењиве вредности од Римљана и средњовековних и каснијих правника који су примењивали римско право, и које се још увек користе и цитирају у савременој теорији и пракси многих земаља па и у нашој. У *Рјечнику латинских правних израза* су прикупљени, преведени и кратко објашњени стручни термини и изрази који се срећу у латинским (римским и каснијим) правним и историјским текстовима. Ова три приручника, заједно са *Уџбеником* и *Изворима*, (које је проф. Ромац раније објавио), представљају заокружену целину и богати опус аутора. Свако од ових дела има посебну намену. *Уџбеник* и *Извори* су намењени студентима права за припремање испита. *Рјечник римскога права* је намењен читаоцима који желе да се подсети или да се укратко и брзо обавесте о појединим установама римскога права. *Изреке* су намењене читаоцима који траже помоћ да би могли кратко, прецизно и убедљиво истаћи неки правни принцип или дефинисати неку правну ситуацију. *Рјечник правних израза* намењен је најширем кругу читалаца, правника и неправника, који се срећу са латинским, па желе да се обавесте о њиховим прецизним значењима.

Рјечник правних израза садржи око 10.000 израза. Од тога, једна трећина су правни изрази у ужем значењу те речи (стручни правни изрази) и то из области грађанског, породичног, привредног, кривичног, међународног и процесног права. Остали изрази нису, строго узевши, правни, већ су из области епиграфије, логике, филозофије и педагогије, али се често срећу у правним текстовима и у свакодневној правној пракси па су зато правнику неопходни. Он садржи, пре свега, латинске називе правних установа римског, средњовековног и данашњег права. Примера ради наводимо: *accessio, contractus, damnum, testamentum, usus* итд. Сви ти изрази се налазе и у *Рјечнику римскога права*, али је њихова обрада овде сасвим другачија: значење, кратко објашњење, без улажења у теоријска, историјска и систематска питања. Осим тога овде се налазе и називи низа установа које римско право није познавало, па се према томе не налазе у *Рјечнику римског права*. На пример: *clausula rebus sic stantibus*.

Другу групу одредница садржаних у *Рјечнику*, сачињавају скраћенице које се врло често употребљавају, а настале су од почетних слова појединих речи и израза. Неке од њих су римског, а неке каснијег порекла. Многе од њих се и данас врло често употребљавају. Примера ради наводим следећих неколико скраћеница: *A.A., a.a., a.s., A.d., D.M., d.u.s., т.р.*, итд. У *Рјечнику* је дат пуни облик сваке скраћенице и укратко је објашњено њихово значење и употреба. На исти

начин су обрађене и скраћенице појединих реченица, добијене навођењем само почетних слова или карактеристичних речи у њима. То су, на пример: *iactus, mercium, ibidem, lectio brevis* итд.

Један број одредница представља изразе који сами за себе не значе ништа, или не означавају одређени појам, али су временом у правном речнику добили неко одређено, прецизно значење. То су, на пример: *brevia iudicialia breve testatum, in reus, in rem verso* итд. Један број одредница представља изразе који имају своје одређено значење у свакодневном речнику, али су у правном речнику добиле место у неком свом преносном значењу. То су, на пример: *manus, brevis manu, longa manu, letere aperto, corrente calanno* итд. Један број одредница представља називе државних, провинцијских и градских функционера. То су, на пример: *imperator, magistratus*, све разне врсте префекта итд. Нисам, на жалост, имао могућности да се упуштам у детаљнија истраживања али сам овде летимичном контролом установио да нема одредница *curio* и *curiales*.

Неке одреднице су састављене од неколико речи и на граници су изрека. То су, на пример: *haud ignota loquor, ibi poena ubi poxa* итд. Најзад, Рјечник садржи и један број изрека које се налазе и у *Латинским правним изрекама*. Оне, по речима аутора, „објашњавају или су у тесној вези са једном или другом скупином одредница“. То су, на пример: *accessorium sequitur principale, delictum non potest delegare, ubi periculum ibi res, audiatur et altera pars* итд. Аутор се очигледно трудио да одабере оне изреке које су кратке а међу њима оне које се најчешће употребљавају и срећу, што није био лак посао.

Посматран у целини, Рјечник представља успело и врло корисно дело. Оно је и пионирски подухват, јер се и по обиму и по приступу разликује од свих у свету постојећих сличних дела. Аутор је морао уложити огроман труд и борити се са многим тешкоћама. Прикупљање одредница је посао који тражи много стрпљења и добро познавање извора и литературе. Много сложенији посао је преводње одредница. Верујем да је аутор имао много тешкоћа са тиме иако је изврстан познавалац и латинског и српскохрватског језика. Проблем је у томе што се српскохрватска правна терминологија и уопште начин изражавања не поклапају потпуно. То често омогућује различите преводе речи и израза. Тако се и десило да се у правној литератури разних земаља и аутора одомаћило различито значење једног истог латинског правног израза. Аутор је у таквим случајевима прибегавао набрајању неколико могућих значења или неколико превода који су се у литератури одомаћили. Проф. Ромац се очигледно трудио да превод и објашњење прилагоди читаоцима који немају правничког образовања, што заслужује посебну похвалу. Ипак има на појединим местима рогобатности, недовољне умивености српскохрватске реченице. То је последица начелног преводилачког става проф. Ромаца, да се радије држи латинског текста и реда речи па макар то било на уштрб лепоте превода (Важна је тачност, а не лепота!). На такав свој став он несумњиво има право. Мени, на жалост, очи не дозвољавају да се упуштам у детаљнију контролу превода појединих израза. Остављам то другим приказивачима. То у крајњој линији и није најважније. У таквом послу којег се прихватио проф. Ромац, тешко је бити исцрпан, потпун и непогрешив. Он је, несумњиво, кроз све Сициле и Харибде којима је био изложен са успехом прошао. За ситне допуне и коректуре биће прилике у следећим издањима, којих ће, уверен сам, сигурно бити.

др Драгомир Стојчевић